

**TOMÁŠ HALAMKA
ANDREJ VIRDZEK (ED.)**

**JAK ČÍST
POLITICKÉ
MYSLITELE?**

KAROLINUM

Jak číst politické myslitele?

Halamka Tomáš, Virdzek Andrej (ed.)

Recenzovali:

Mgr. Daniel Kroupa, Ph.D.

Doc. Milan Znoj, CSc.

Autoři:

Kristina Andělová

Jan Bíba

Jakub Franěk

Jiří Chotaš

Tomáš Koblížek

Ľubica Kobová

Matyáš Křížkovský

Petr Kužel

Jan Květina

Ondřej Micka

Jiří Růžička

Tato publikace vznikla v rámci programu Progres Univerzity Karlovy Q18 – Společenské vědy: od víceborovosti k mezioborovosti a za podpory Grantové agentury Univerzity Karlovy v rámci grantu č. 26417 „Interpretace textů v politickém myšlení“ řešeném na Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy. Tato monografie vznikla také v rámci systému podpory fakultních monografií FSV UK. Poděkování za podporu publikace patří též Vzdělávací nadaci Jana Husa.

Vydala Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum

Praha 2020

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2020

© Tomáš Halamka et al., 2020

ISBN 978-80-246-4408-0

ISBN 978-80-246-4433-2 (pdf)

Univerzita Karlova
Nakladatelství Karolinum

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

Památce Aleše Havlíčka (1956–2015)

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bychom rádi poděkovali všem, kteří vznik této knihy podpořili a kteří se na jejím vzniku aktivně podíleli. Děkujeme všem konzultantům, již s námi detaily publikace připravovali, Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy, na jehož půdě kniha převážně vznikala, a Ústavu filosofie a religionistiky, jehož pracovníci s přípravou monografie pomáhali. Dále děkujeme studentům z Institutu politologických studií, kteří připomínkovali připravované kapitoly a poskytli autorskému kolektivu cenné rady. Coby interní studentští recenzenti se na publikaci podíleli: Filip Bojič, Ondřej Elbel, Pavel Fišer, Josef Havlíček, Karel Kindl, Richard Křikava, Tereza Kubecová, Renáta Matoušková, Aleš Michal, Jiří Petrák, Vojtěch Šindelář, Nikos Štěpánek, Tomáš Kopta, Jan Trojan, Andrea Tunysová a Nikola Vincová. Za práci na grafických výstupech projektu děkujeme Kristýně Musilové.

OBSAH

Úvod (<i>Tomáš Halamka a Andrej Virdzek</i>)	11
1. Leo Strauss: Esoterický způsob psaní a spor mezi antickou a moderní filosofií (<i>Jiří Chotaš</i>)	25
2. Filosofická hermeneutika Hanse-Georga Gadamera (<i>Tomáš Koblížek a Andrej Virdzek</i>)	43
3. Hannah Arendtová: Konec tradice a narativní myšlení (<i>Jakub Franěk</i>)	69
4. Reinhart Koselleck a metoda <i>Begriffsgeschichte</i> jako nástroj k interpretaci textu politického myšlení (<i>Kristina Andělová</i>)	91
5. Quentin Skinner: Text jako způsob jednání (<i>Tomáš Halamka</i>)	109
6. J. G. A. Pocock: Lingvistický kontextualismus „historické sovy“ (<i>Jan Květina</i>)	133
7. Jerome Schneewind: Čtení textů v dějinách novověké morální filosofie (<i>Ondřej Micka</i>)	155
8. Michael Freeden: Politická teorie politického myšlení (<i>Matyáš Křížkovský</i>)	177
9. Louis Althusser a metoda symptomálního čtení (<i>Petr Kužel</i>)	201
10. Michel Foucault: Od diskurzivní pragmatiky k politickým „technologím“ (<i>Jiří Růžička</i>)	225
11. Ernesto Laclau a rétoričnost (<i>Jan Bíba</i>)	255
12. Susan Moller Okin a feministické čtení kánonu politické teorie (<i>Ľubica Kobová</i>)	279
Resumé	307
Rejstřík	309

Úvod

Tomáš Halamka a Andrej Virdzek

Četbu, a tedy i interpretaci, jakéhokoliv textu lze přirovnat ke konverzaci. V obou případech se jedná o určitou interakci, komunikaci mezi různými lidmi. Stejně jako živé konverzace se i drtivá většina psaných textů obrací na druhého s určitým cílem: chtějí ho pobavit, poučit, rozzlobit a podobně. I ten nejnudnější úřednický text vždy počítá s někým druhým a i ty nejosobnější žánry, jako například filosofické meditace,¹ jsou často psány pro druhé.² Texty jsou trvalejší než ústní sdělení pronesená v rámci nějaké konverzace a mají i širší dosah. Jejich výhodou je, že se k nim můžeme opakovaně vracet. To je také jeden z hlavních důvodů, proč je používáme. Autor nemá čas konverzovat s každým, a tak se rozhodne napsat text. Ten má však oproti konverzaci také svá úskalí.

Text totiž mlčí. Zatímco v konverzaci se autor výroku může bránit, dovsvětlovat a odpovídat na otázky, při četbě textu je tomu jinak. Text je uzavřená jednotka, která další odpovědi neposkytuje. To je ostatně také důvod, proč se

-
- 1 Nejslavnějším příkladem filosofických meditací jsou bezpochyby Descartesovy *Meditace o první filosofii*.
 - 2 Adresát textu přitom musí být otevřený, aby mu vůbec mohl začít rozumět. Bývá obvykle kontraproduktivní, čteme-li texty s tím, že jsme již dopředu přesvědčení o tom, že jsou hloupé či nesprávné. Takovým způsobem jen stěží zahlédneme, co nám jimi mělo být sděleno.

někteří lidé, kteří jsou jinak v konverzacích výmluvní, ostýchají, či dokonce obávají psát. Jakmile něco vydají, hned s tím nesouhlasí a nejrady by celý text vzali zpět. I když jsou v situaci, že mohou starší vydání poopravit a některé formulace v novém vydání změnit, nemohou se zcela vyhnout všemožným nedorozuměním, která jejich práce může vytvořit. Navíc, jakkoliv se jejich názory mohou v čase proměnit, „veřejnost“ si je může již navždy spojovat s vydaným textem.

I na čtenáře působí text v první chvíli jako danost. Vytištěním na papíře získává definitivní podobu. Běžně jej čteme s tím, že vyjadřuje názory svého autora. Toto neproblematické přisouzení autorství je přitom ve filosofické a literární tradici problematizováno již od pradávna. Kdo je autorem evangelí? Čí názory prezentuje Platón ve svých dialozích? Co sledoval Søren Kierkegaard, když psal svá díla pod různými pseudonymy?

Celou věc komplikuje publikace textu, již text vstupuje do veřejného prostoru a je vydán všanc čtenářské veřejnosti. Publikací se z textu stává veřejná a svým způsobem politická záležitost. Se ziskem této veřejné a potažmo politické povahy však také stoupá naléhavost požadavku, abychom textu lépe porozuměli. Běžně se přitom stávalo a stává, že stejnému textu různí lidé rozumějí různě. To může mít, a mnohokrát mělo, dalekosáhlé následky.

Slavným příkladem je Lutherův výklad *Nového zákona*, odlišný od výkladu katolické církve a považovaný za jeden ze základních bodů protestantské reformace. Jiným příkladem mohou být diskuse například na půdě Nejvyššího soudu USA, který svá rozhodnutí často činí na základě nejen precedentů, ale také vlastní interpretace Ústavy USA. V prvním případě se interpretační spor spolupodílel na rozštěpení křesťanství a vypuknutí třicetileté války, v druhém výklad starého politického textu zásadním způsobem ovlivňuje současné politické dění.

V běžné konverzaci může být problém vzájemného porozumění vyřešen celkem rychle. Nedorozumění tu může být pouhou nepříjemností, která se dá často jednoduše napravit okamžitým dovysvětlením. Problém filosofického či politického textu však je, že autor nám už často takové dovysvětlení ohledně toho, co nám chtěl povědět, poskytnout nemůže. A je také možné, že ani sám nedomyslel, či dokonce nemohl domyslet, co všechno může jeho text znamenat. Nad konkrétním přijetím textu čtenáři totiž autor ztrácí do značné míry kontrolu. Spisovatel obvykle píše pro čtenáře, které nezná, neví, co přesně jeho čtenáři vědí, ne vždy je seznámen s jejich světem a nemůže svůj text přizpůsobovat každému jednomu z nich. Pokud si dnes otevřeme některý Platónův text, může se stát, že v nás vyvolá otázky, které sám Platón nepředpokládal. Autor sám nemusí nutně vědět a kontrolovat vše, co pro nás jeho text může znamenat. Tato interpretační nejednoznačnost filosofických textů, respektive jejich otevřenost stále novým a novým výkladům, je jedním z aspektů filosofie, které ji na první pohled odlišují od přírodních věd.

Právě na tuto pro humanitní vědy specifickou činnost interpretace či vykládání se zaměřuje následující publikace. Činí tak představením nejznámějších

a nejnámějších pozic v současné akademické debatě o přístupu ke specificky politickým textům. Mimo přístupy interpretující základní soubor těch vůbec nejnámějších děl historie politického myšlení, takzvaný *kánon*, se zaměřuje též na přístupy *antikanonické*, které význam kanonických přístupů k pochopení dějin politického myšlení relativizují a obrací svoji pozornost mimo tyto základní texty. Cílem této publikace je nejen přispět k uchopení a napravení nedostatku, který vzniká, když je čtenář konfrontován s textem, jehož částem nerozumí, ale především ukázat, že může existovat více způsobů výkladu, než které čtenáře napadly. Interpretace není něco samozřejmého. Zatímco při rozhovoru se autora výroku můžeme zeptat, co nám chtěl svojí promluvou říci, při četbě textu často tuto možnost nemáme, a při četbě starých textů nám tato možnost schází úplně. Pokud však uznáme, že je toto porozumění potřebné, musíme tento nedostatek textu „kompenzovat“. Představit základní způsoby, jakými lze tuto „kompenzaci“ provádět, je hlavním úkolem tohoto svazku.

Jak jsme se snažili ukázat, otázky, kterými se zabývá tato publikace, byt jsou akademické, vyvěrají z praktických potřeb porozumění. Tyto problémy bývají označovány též jako *hermeneutické*. Protože není vůbec jednoduché vysvětlit, co *hermeneutika* přesně je, a různí myslitelé diskutovaní v této knize k ní nepřístupují vždy shodně, vymezíme ji zde pouze předběžně jako *nauku o rozumění a výkladu*.³ *Rozuměním* máme v tuto chvíli na mysli rozumění tomu, čemu se rozumět dá, tj. jakýmkoliv smysluplným komunikačním celkům (tedy textům, obrazům, promluvám či výkladům). Pojmem *nauka* máme na mysli praxi, teorii i možnou filosofickou pozici. Takto široké vymezení zde předkládáme hlavně proto, že až na jeho základě můžeme označovat a porovnávat jednotlivé interpretační přístupy diskutované v této publikaci jako různá rozpracování této původní potřeby rozumět. Ta je přitom běžnou lidskou potřebou vycházející z každodenního života. Když něčemu nerozumíme, jednoduše tomu rozumět chceme. Bohatství jednotlivých interpretačních přístupů vyvěrá ze způsobu, jakým se snaží, abychom porozumění dosáhli.

Svojí povahou je tato publikace určená nejen odborníkům, ale především studentům sociálních a humanitních věd a dalším čtenářům, kteří mají zájem o obecnější filosofické a politické otázky. Čtenářům z řad studentů by měla přinést, vedle prohloubeného porozumění problematice a představení nových možností, jak přemýšlet o politice a filosofii, také výpomoc při psaní prací souvisejících s oblastí politického myšlení. Jednotlivé kapitoly mají představit nejrozšířenější současné přístupy k problematice interpretace politických myslitelů a jsou zaměřené na autory, kteří jednotlivý styl či metodu interpretace vypracovali a obhajovali.⁴ Tím, že jsme se orientovali

3 Druhá kapitola o filosofické hermeneutice Hanse-Georga Gadamera tento pojem vymezí svým vlastním způsobem, na což bude na daném místě náležitě upozorněno.

4 V průběhu čtení této monografie si pozorný čtenář zajisté povšimne, že některé diskutované přístupy nebyly z různých důvodů promyšlené jako explicitní metody interpretace, byt jsou pro uvažování nad touto problematikou velmi přínosné.

na konkrétní autory, jsme se chtěli vyhnout nutnosti nálepkování a zařazování přístupů do určitých *ismů*, které by zakrývalo důležité nuance mezi jednotlivými přístupy. Naopak bychom jednotlivé autory rádi prezentovali v jejich plném bohatství a rozdílnostech, které by mohly vlivem přílišné schematizace zůstat ve skrytu.

Na druhé straně je však dobré myslet na důležitost alespoň částečné systematizace jednotlivých přístupů, která může napomoci přehlednosti této publikace a ulehčit základní orientaci v tématu. Představované přístupy se dají rozdělit podél více linií. V tomto úvodu bychom však chtěli představit především dvě kritéria, podle kterých by se diskutovaní autoři dali vcelku plodným způsobem roztrždit do rozličných skupin.

První dělicí linie rozlišuje postoje k interpretaci textů na *politicko-ideologické* a *filosofické*. Toto dělení, jak ho zde představujeme, v sobě nemá skryto žádné normativní hodnocení (v tom smyslu, že bychom soudili o filosofických ohledech, že jsou lepší než ideologické, nebo naopak).

V posledních dekádách se stále více prosazují při výkladech textů přístupy, které hovoří o ideologické povaze textů z dějin politického myšlení a navrhují spojovat jejich interpretaci s konkrétními debatami probíhajícími v době, v níž jejich autor žil. Tyto přístupy jsou spojené s důrazem na rétorickou povahu textu, na jeho úkol čtenáře o něčem přesvědčit. Tyto politicko-ideologické přístupy také rozšiřují rozsah otázek, které je třeba při interpretaci textu vzít v potaz mimo text samotný,⁵ ukáže-li se, že má taková skutečnost pro interpretaci textu význam. Zjednodušeně řečeno, tyto přístupy jdou zpravidla takzvaně za text a zdůrazňují různé druhy dobového kontextu. To v některých případech vede k preferenci kontextu nad autorem, která v krajním případě může dospět až k relativizaci významu autorských záměrů a k jejich rozplynutí v jazykovém, politickém či sociálním kontextu.

Proti této kategorii přístupů stojí interpretační způsoby, které se snaží poukazovat na to, že se interpretovaní autoři zapojují do debaty o filosofických otázkách také napříč časem. Propagátoři těchto přístupů se většinou domnívají, že texty mohou být interpretovány jako samostatné logické celky. Bavíme-li se o „přesvědčování“ ve smyslu této druhé kategorie přístupů, jedná se častěji o přesvědčování ve filosoficky tradičním smyslu slova, tedy o jakousi „donucující sílu rozumu“. Tyto přístupy kladou větší důraz spíše na rekonstrukci studovaných argumentů a jejich zařazení do užší filosofické tradice než na kontext, přičemž vycházejí z často nereflektovaného předpokladu, že nějaká identifikovatelná filosofická tradice vůbec existuje. Z toho plyne užší zaměření těchto přístupů na studium právě těch textů, u kterých se dá argumentační struktura tohoto typu nárokovat. To vede v některých případech také k odsouzení různých „nevhodných“ způsobů přesvědčování, které naopak

5 Důsledkem těchto přístupů je však i rozšíření oblasti toho, co je interpretováno. Oproti filosofickým přístupům se politicko-ideologické nezaměřují jen na filosofické texty, ale také na novinové články, běžnou mluvu, obrazy, sochy, plakáty, či dokonce na nonverbální komunikaci, neboť všechny tyto komunikační akty mohou mít svoji politickou dimenzi.

zpravidla stojí v centru pozornosti politicko-ideologických přístupů. Některé filosofické přístupy proto při výkladu textu mohou určité kontextuální ohledy ignorovat.

Druhou dělicí linií je linie geografická – spojená s akademickým vlivem a obecným filosofickým podhoubím, z něhož jednotlivé přístupy vyrostly. Toto členění o mnoho více reflektuje dnes již zažitě dělení mezi autory tradice analytické a kontinentální filosofie. I tato klasifikace má své nedostatky, ale pro většinu zde diskutovaných autorů postačuje. Autoři jako Skinner, Pocock či Freedman (jednoduše ti, co spadají do anglosaského prostoru) jsou očividně inspirováni takzvaným *jazykovým obratem*, který je spojen s filosofií pozdního Wittgensteina a myslitelé působícími v poválečném Oxfordu (především J. L. Austinem). Mezi autory z německojazyčného prostředí (Gadamer, Koselleck, Arendtová) hraje neopominutelnou roli vliv Martina Heideggera, který je naopak u autorů pocházejících původně z anglofonní oblasti v zásadě neviditelný. Další skupinu autorů pak lze označit jako autory inspirované post-strukturalismem či se proti němu vymezující (Laclau, Althusser, Foucault). Jejich myšlenky, stejně jako forma vyjadřování a otázky, které si kladou, pak přidávají další úhly pohledu jak k obecným hermeneutickým otázkám, tak ke konkrétním interpretacím textů z oblasti dějin filosofie a politického myšlení. Zatímco první způsob dělení je v publikaci implicitní, podle druhé dělicí linie je tato publikace explicitně systematizována do tří tematických bloků po čtyřech kapitolách.

Zmíněné dva způsoby dělení autorů diskutovaných v této publikaci nejsou zdaleka jediné možné, ani nejsou nenapadnutelné. Některé autory podle nich nelze jednoznačně zařadit a čtenář mezi nimi jistě může najít více či méně jiných zajímavých podobností a souladů. Zdá se nám však, že ať bychom zvolili jakékoliv jiné dělení, vždy bychom narazili na zhruba podobné problémy jako při použití obou výše zmíněných kritérií.

Protože není možné věnovat se skutečně všem autorkám a autorům, kteří odpovídali na otázku v titulu této knihy (byť zde aplikujeme časové omezení záběru jen na autory působící až po druhé světové válce), rozhodli jsme se čtenářům předložit alespoň několik skupin autorů, kteří se účastnili různých debat v různých oborech s různorodými motivacemi a odlišnými cíli. Cílem našeho autorského kolektivu tak není představení jedné koherentní debaty, které by se všichni pojednávaní autoři jednotně zúčastnili a v rámci které by vždy vědomě reagovali jeden na druhého. Takové zúžení záměru této publikace by jistě mělo své výhody: hranice publikace by byly přesněji vymezené a jasněji by se držela koherence všech přístupů coby reagujících na jeden konkrétní problém v rámci jednoho konkrétního oboru. Pokus omezit se na jednu ucelenou debatu by nás však na druhé straně obral o bohatství jednotlivých perspektiv. Rozhodli jsme se zde proto zpracovat širší spektrum přístupů s jejich rozličnými individuálními cíli, a to i za cenu možných oprávněných výtek ohledně toho, zda daní autoři ještě do této publikace patří, či nikoli. Jsme však pevně přesvědčeni, že omezení odpovědí na titulní otázku na rámec

jednoho vědního oboru, geografického celku či jedné filosofické školy by v případě této publikace vedlo ke snížení její celkové hodnoty.

Vedlejším důsledkem námi zvoleného přístupu však je, že ani jeden ze zkoumaných autorů ve skutečnosti nereagoval na všechny ostatní představené myslitele; v tomto smyslu by se dalo hovořit spíše o různých propletených vláknech mezi různými skupinami autorů s různým intelektuálním pozadím a různými zájmy. Naší ambicí zde bylo vytvořit skrze jednotlivé kapitoly a jejich vzájemné zařazení přehledné zobrazení hlavních myšlenkových proudů spojených s problematikou interpretace textů v politickém myšlení. Máme za to, že již jen ze samotného uspořádání autorů vedle sebe mohou vzejít zajímavé postřehy i ohledně debat, které by se mohly jevit spíše jako uzavřené a na sebe nenavazující. Případné didaktické a filosofické přednosti vycházející z námi zvolené systematizace jsou podle našeho názoru příjemným přídatkem k samotnému obsahu jednotlivých kapitol. Abychom se vrátili k předchozí metafoře, věříme, že z jednotlivých vláken odpovědí na otázku „Jak číst politické myslitele?“ si všichni naši čtenáři budou moci utkat o této problematice ucelenou a informovanou představu. Věříme, že vám, našim čtenářům, jednotlivá vlákna jak samostatně, tak i společně budou dávat smysl.

Vzhledem k tomu, že tato publikace má charakter úvodu do problematiky a každý text se věnuje jinému konkrétnímu autorovi nebo autorce, bychom rádi na tomto místě krátce sumarizovali nejdůležitější charakteristiky probíraných přístupů. Cílem tohoto shrnutí je jednak na minimálním prostoru ukázat jejich nejvýznamnější rysy a jednak umožnit čtenáři dopředu zjistit, které přístupy by pro něj mohly být obzvláště zajímavé. Jakkoliv si čtenář z této monografie odnese nejvíce přečtením celé publikace, neboť mezi kapitolami existuje mnoho propojení a vzájemně si vytvářejí kontext a referenční rámec jedna pro druhou, jednotlivé kapitoly jsou zároveň pochopitelné i samostatně.

V první kapitole si Jiří Chotaš všímá interpretačního přístupu k textům z dějin politického myšlení, jak ho v letech po druhé světové válce předložil americký filosof židovského původu Leo Strauss. Ten v návaznosti na svá studia středověkých židovských a islámských myslitelů poukázal na to, že mnozí političtí filosofové psali svá díla v dobách, kdy neexistovala svoboda myšlení ani vyjadřování, a v důsledku toho vyvinuli zvláštní techniku psaní, ve které sdělovali své názory publiku nepřímou, takzvaně *mezi řádky*. Jiří Chotaš vykládá základní pravidla této techniky a poukazuje na to, že je ve sporu s principy historismu. Dále si pak všímá Straussovy reinterpretační sporu mezi antickými a moderními politickými mysliteli. Podle Strausse je modernita chybným ideálem a je třeba se vrátit k řeckým filosofům, abychom překonali krizi modernity. V závěru kapitoly Jiří Chotaš referuje o kritice Straussovy hermeneutiky u Gadamera a Ottmanna. Jakkoliv oba oceňují, že může vést k překvapivým výkladům textů z dějin politického myšlení, přesto namítají, že pro založení obecné metodiky výkladu textů je nevhodná. Stejně tak považují za problematičtější Straussov požadavek návratu k antickým klasikům. Jiří Chotaš

svůj příspěvek uzavírá konstatováním, že Straussova hermeneutika dala podnět k promýšlení způsobu výkladu textů z dějin politického myšlení, na který další myslitelé (převážně kriticky) navázali.

Druhá kapitola se věnuje filosofické hermeneutice Hanse-Georga Gadamera. Její autoři Andrej Virdzek a Tomáš Koblížek v ní představují Gadamerovu polemiku s metodologickým důrazem současných sociálních a humanitních věd a jeho výklad úlohy humanitních věd v celku lidského života a společnosti. V návaznosti na Heideggera prezentuje Gadamer rozumění samo jako jeden z podstatných rysů lidské existence, od nějž vede přímá cesta k uchopení humanitních věd jako věd o porozumění. Kritika metodologického zápalu, jímž se vyznačuje i myšlenková pozice, kterou Gadamer nazývá *historicismem*, je vedená skrze radikální uchopení myšlenky konečnosti lidské existence a nemožnosti vystoupení z naší konkrétní historické situovanosti. Možný skeptický závěr ve vztahu k interpretaci starších textů Gadamer překonává důrazem na integrující pojetí hermeneutiky. K možnosti rekonstrukce původního *smyslu textu* se staví skepticky, a to ať už smyslu chápaného psychologicky (tj. jako záměru autora), nebo sémanticky (jako původního intersubjektivního významu textu). V tomto ohledu se jeho pozice zásadně odlišuje od některých jiných přístupů prezentovaných v této knize. Historické podání, které nás v textu oslovuje, má být podle Gadamera integrované specifickým způsobem do našeho vlastního horizontu smyslu. Tím se na tvorbě smyslu textu podílí i jeho interpret. Náležitá pozornost je věnována i Gadamerově reinterpretačnímu takzvanému *hermeneutickému kruhu*, jednoho z nejdůležitějších pojmů hermeneutické tradice. Dále kapitola vysvětluje Gadamerovu rehabilitaci pojmu *předsudku*, který považuje za podmínku předcházející jakémukoliv rozumění. Postupně je představen klíčový pojem Gadamerovy hermeneutiky, kterým je takzvané *splývání horizontů*. V tomto pojmu je podle autorů kapitoly sloučena Gadamerova interpretace hermeneutického kruhu integrující úlohy hermeneutiky a horizontu podání. Závěrečná část kapitoly se věnuje kritice, již byla Gadamerova filosofická hermeneutika podrobena ze strany Jürgena Habermase a Jacquesa Derridy. Na těchto kritikách kapitola ukazuje důležité znaky samotného Gadamerova přístupu i korekce, které ve své koncepci postupně učinil.

Třetí kapitola Jakuba Fraňka je věnovaná interpretačnímu přístupu Hannah Arendtové. Přestože se tato myslitelka ve svém díle poměrně intenzivně zabývá dějinami politické filosofie a často odkazuje ke kanonickým textům (nejen politických) filosofů minulosti, na rozdíl od většiny autorů představených v tomto svazku svou interpretační metodu sama nikdy systematicky neformulovala. Její interpretační přístup je přitom velmi svébytný a podle některých kritiků také svévolný. Arendtová totiž často vytrhává myšlenky interpretovaných autorů z jejich původního kontextu, případně je interpretuje způsobem, s nímž by jejich autoři nesouhlasili. Primárním cílem této kapitoly proto je interpretační metodologii Arendtové jednak zrekonstruovat, jednak obhájit jako legitimní. Autor kapitoly přitom vychází z Arendtové pojetí

vzniku, vývoje a kolapsu původně platónské tradice politické filosofie, která je podle ní charakteristická bytostně nepřátelským postojem filosofů k politice. Jako klíčové pro pochopení Arendtové svébytného interpretačního přístupu se ukazují jednak význam narativity v jejím díle, jednak důraz na bytostné sepětí mezi filosofií a poezií. Jakub Franěk svůj příspěvek uzavírá úvahou nad tím, co z Arendtové interpretačního přístupu vyplývá pro interpretaci jejího vlastního díla.

Ve čtvrté kapitole se Kristina Andělová zaměřuje na metodu *Begriffsgeschichte* (dějiny pojmu) německého historika Reinharta Kosellecka a vysvětluje, jak nám tento přístup může pomoci v interpretaci textů politického myšlení, a především v práci s politickými pojmy. Reinhart Koselleck patří k nejvýznamnějším německým historikům 20. století a jeho práce jsou považovány za průkopnické v oboru *dějin pojmů* právě proto, že vytvořil ucelený přístup, jak postupovat při čtení politických textů a jak lokalizovat politické pojmy do historického výzkumu, nikoli jako pasivní slova, nýbrž aktivní spolučinitele historického procesu. Ve svém textu autorka ukazuje, jak přistupovat k mnohoznačným politickým pojmům a jak tyto pojmy číst v širším společenském kontextu. Zaměřuje se jednak na intelektuální vlivy, které formovaly *Begriffsgeschichte* – především na vliv sociální historie a právní teorie Carla Schmitta – a které nám umožňují důkladně pochopit postup, který Koselleck zvolil, jednak na samotnou metodu a její místo v rámci výzkumu intelektuálních dějin. Autorka vysvětluje základní charakteristiku moderního pojmu, jak ho definoval Koselleck (soustředí se především na čtyři roviny: zčasování, demokratizace, politizace a aplikovatelnost v rámci moderních ideologií), a ukazuje, jakým způsobem nám citlivost vůči těmto procesům pomáhá v odhalování významu textů politické provenience. V posledním kroku představuje tři úrovně metody *Begriffsgeschichte*, které jsou podle Kosellecka nezbytné v odkrývání historických rovin pojmu a pevně ukotvují metodu jako autonomní, ale integrální součást sociálních dějin.

Pátá kapitola představuje přístup k interpretaci politických myslitelů prvního ze dvou vybraných zástupců *cambridgeské školy* intelektuální historie – Quentina Skinnera. Tomáš Halamka v ní nejprve shrnuje Skinnerovu kritiku těch interpretačních přístupů, které staví na předpokladech, že text může sám o sobě sloužit jako dostačující jednotka interpretace a že političtí myslitelé se v dějinách věnovali odpovědím na stále stejné nadčasové otázky. Oproti těmto teoretikům a zároveň také v opozici ke strukturalistickým a marxistickým přístupům, hlásajícím předurčující podmíněnost autora jeho dobovým kontextem, rozvíjí Skinner vlastní přístup. Ten pro pochopení zkoumaného díla zdůrazňuje význam jeho jazykového, politického a intelektuálního kontextu, na který však autor díla může reagovat různými způsoby. Kapitola dále vysvětluje zásadní roli Skinnerova pojetí *autorské intence*, tedy záměru, s nímž zkoumaný myslitel prostřednictvím svého textu *jedná* vzhledem ke svým soudobým debatám a problémům. Tomáš Halamka dále popisuje způsob, jakým je dle Skinnera možné tuto autorskou intenci rozkrýt a dekodovat. Vysvětleno

je také Skinnerovo pojetí politického myslitele jako *inovujícího ideologa*, který nikdy nestojí nad politickou bitvou soudobých argumentů, ale svým textem vždy (de)legitimizuje určitý směr politického jednání. Kapitola představuje i takzvaný *genealogický obrat* ve Skinnerově díle a diskutuje nejvýznamnější argumenty Skinnerových kritiků i následovníků. Uzavírá ji debata o přínosu Skinnerova přístupu k výzkumu dějin politického myšlení a do diskuse o tom, jak číst politické myslitele.

Šestá kapitola sepsaná Janem Květinou a věnovaná J. G. A. Pocockovi se zaměřuje především na představení osobitého pojetí historie idejí, jež by v Pocockových očích měla reprezentovat svébytnou disciplínu a předcházet v oblasti interpretace textů svými přístupy pozornost, kterou vůči daným textům uplatňuje filosofie. I z toho důvodu se v názvu kapitoly hovoří o „lingvistickém kontextualismu historické sovy“, která na rozdíl od sovy-filosofky nevzlétá s cílem odhalit všechny „velké“ a přetrvávající ideje v dějinách lidstva, ale usiluje o pochopení textových významů a tradic v kontextu jejich dobového jazyka a společenských vztahů. Kapitola nejprve zasazuje zmíněné pojetí kontextualismu do kontextu cambridgeské školy, aby bylo možné posoudit, v jakém rozsahu lze Pocockovu metodu ztotožňovat s myšlením Quentina Skinnera, a do jaké míry je naopak nutné brát v úvahu jimi uplatňované rozdíly v synchronním a diachronním přístupu či v otázce významu autorské intence. Vzhledem k tomu, že Pocock svou metodu prezentoval především prostřednictvím její aplikace při konkrétním zkoumání různých dějinných diskurzů, věnuje Jan Květina podstatnou pozornost i představení Pocockových nejslavnějších děl. Hlavní těžiště kapitoly nicméně spočívá v poskytnutí srozumitelného přehledu základních linií Pocockovy metody interpretace historických textů. Toto úsilí se opírá jednak o prezentaci Pocockova záměru odhalovat politické diskurzy, tedy způsoby života a myšlení v konkrétním historickém kontextu na základě možností dobového jazyka, a jednak o představení takzvané *tunnel history*. Prostřednictvím tohoto postupu může historik interpretovat proměnu konkrétních diskurzivních tradic jako součást interakce mezi politickou a jazykovou realitou. Celou kapitolu o Pocockovi prostupuje pluralistické paradigma, jež nemůže při interpretaci historických diskurzů akceptovat žádnou univerzalistickou perspektivu.

Sedmá kapitola se věnuje Jeromu B. Schneewindovi, který se ve své práci zabývá dějinami novověké morální filosofie a problematikou porozumění těmto dějinám. Autor kapitoly Ondřej Micka představuje dvě Schneewindovy interpretační metody, *model Božské korporace* a *kontextuální zásadu mnoha cílů* v dějinách morální filosofie, které Schneewind aplikoval v průběhu svého studia a vykládání textů novověkých morálních filosofů. Ačkoliv obě metody sdílí mnoho základních principů, je mezi nimi jeden zásadní rozdíl. V modelu Božské korporace interpret vychází primárně z filosofických textů, z nichž následně konstruuje model vymezující racionální možnosti uvažování, který pak zpětně aplikuje při své interpretaci širší filosofické argumentace určitého období. Na druhé straně kontextuální zásada mnoha cílů v dějinách morální

filosofie se řídí pravidlem, podle něhož s rozšiřováním našich znalostí historického kontextu přímo úměrně roste i naše šance správného porozumění filosofickému diskurzu daného období, a tedy i samotným textům. Ačkoliv se Schneewindovy metody explicitně týkají dějin novověké etiky, Ondřej Micka poukazuje na to, že u většiny novověkých myslitelů nelze zcela oddělit jejich politické a morální teorie. Navíc Schneewind sám chápe dějiny novověké etiky jako dějiny morální autonomie, přičemž právě pochopení člověka jako morálně autonomního subjektu lze považovat za jednu z hlavních příčin vzniku liberalismu, jedné z nejvýznamnějších politických ideologií západního myšlení, neboť nejzákladnější principy této ideologie by se nikdy nemohly vyvinout v izolaci od dějin novověké morální filosofie. Zejména pak model Božské korporace nám umožňuje originálním způsobem identifikovat a promýšlet racionální možnosti jak lidského jednání, tak i teoretického uvažování o tomto jednání v tomisticky pojatém světě přirozenoprávní teorie, a proto je vhodnou metodou pro každého, kdo se zabývá tímto obdobím dějin politického myšlení.

Osmá kapitola o britském teoretikovi Michaelu Freedenuvi sepsaná Matyášem Křížkovským představuje morfologický přístup k analýze ideologií, který je jádrem Freedenuvy „politické teorie politického myšlení“. Freedenuvo zaměření na studium politického myšlení prizmatem ideologií je zajímavé zejména proto, že vyjadřuje snahu stáhnout význačné politické myslitele „zpět na zem“ a studovat je jen jako jedny z mnoha politických aktérů. Ideologie pro Freedena představuje jednu z konstitutivních dimenzí politického myšlení, která určuje základní politické pojmy, jako jsou například *svoboda*, *spravedlnost*, *rovnost* či *demokracie*. Jak propracované texty politických filosofů, tak třeba články v aktivistickém časopise nebo programy politických stran se vždy účastní soutěže o přiřazení definitivního významu politickým pojmům. Politika tedy podle Freedena není myslitelná bez ideologií. A proto ani politická teorie není myslitelná bez vhodných metodologických nástrojů k interpretaci ideologické dimenze politického myšlení. Základní vlastností této dimenze podle něj je, že významy jednotlivých politických pojmů se utvářejí nikoli pouze prostřednictvím historicky přenášených tradic diskurzu či rozdílných kulturních kontextů, ale také skrze specifickou strukturální pozici, již zaujímají ve vztahu k dalším politickým konceptům. Ke dvěma základním kategoriím – času a prostoru – tak dodává třetí, morfologii vzájemného propojení konceptů. Kapitola proto nejprve shrnuje, jak Freedena chápe vztah ideologie a politiky a jak se na jeho základě vymezuje vůči některým základním přístupům ke zkoumání politického myšlení. Nicméně jádrem kapitoly je právě načrtnutí některých základních Freedenuvých úvah o tom, jak se vytvářejí koncepty a jak lze metodologicky zachytit jejich vzájemné vztahy a funkce v ideologickém myšlení. Potenciál a meze tohoto morfologického přístupu se nakonec Matyáš Křížkovský snaží ukázat na příkladu jeho aplikací při zkoumání environmentalistického politického myšlení.

Devátá kapitola se zaměřuje na koncept takzvaného *symptomálního čtení*, který v šedesátých letech teoreticky formuloval francouzský filosof Louis